

Epistemolojik Kırılma ve Ontolojik Duruş Bozukluğu

EPİSTEMOLOJİK KIRILMA VE ONTOLOJİK DURUŞ BOZUKLUĞU

AHMET DAĞ

1991 Körfez Savaşı için Baudrillard "pornografik/müstehcen savaş" tanımlaması yapmıştır. Bu tespit oldukça anlamlı ve yerinde bir tespittir. Çünkü insanlık insanlığa yapılmakta olan tacizi TV'den duygu ötesi bir yaklaşımla eğlenceli bir seyir haline getirmiştir. Sosyal bilimciler bir olayı yada durumu ifade etmek için kavramsallaştırmaya, mevzuu özetlemesi babından çok önem verirler. 28 Şubat sürecini ifade etmek için de yerli sosyal bilimciler ve entelektüeller Postmodern kavramını kullanmakta tabiri caizse icma ettiler. Bu kavramsallaştırma oldukça isabetli bir kavramsallaştırma idi. Bu darbe yasa-genelge-tünüklerle militarist bir çehre kazandıran sivil görünümüne ama üniformalı bir darbeydi. Yine bu darbe bünyesinde, bir dönem "Haso-Memo" olarak muamele gördüğü Anadolu insanlarının bürokratik, siyasal, ekonomik görüşlerini ve yürüyüşlerini hazmedemeyen, merkez oligarşinin yargıya militarist bir fonksiyonellik kazandırdığı bir karakteri barındırıyordu. Medya, yargı ve seçkinler zümresi *militan laik* bir tutumla hareket ettiler. Medya, üniversiteler ve yargı organları irtica tehlikesi konusunda brifinglere tabi tutuldu; yargının tartışmalı kararlar vermeye başladığına ve İslami kesimlerle, İslami duyarlılıkları olan bireylerin yargı aracılığıyla hak ihlaline uğradıklarına ilişkin eleştiriler yoğunlaştı.¹

Toplum ve mütebedeyin insanlar kapsamlı bir psikolojik harple yüz yüze kaldılar. Her gün televizyon ve medyada bir dönem sempatiyle bakılan ve imrenilen tarikat, tesettür, sakal ve oyla des-

tekleyip ümit bekledikleri siyasal parti sembolleri spekülatif, saldırgan bir stratejiyle yağmaya tutulmaya başlandı. Birkaç aktör ve figüranla insanların hassas noktaları iğdiş edildi ve eğilimleri ortadan kaldırılamaya çalışıldı.

28 Şubat sürecini yaşayanlar onu gazetelerde, radyolarda ve televizyonlarda sürekli yer alan "irtica" görüntüleriyle, ana haber bültenlerinin neredeyse tamamına yayılan Aczimendiler, cin çıkarma törenleri, gizli çekim ayinler ve RP mensuplarının seçim sırasında yaptıkları 'sakıncalı' konuşmalar, yeşil bayraklı ve çember sakallı "mürteci" görüntüleriyle hatırlayacaklardır. Bir kampanya olarak yürütüldüğü gözlünen bu medya faaliyetlerinde "türban"ın özel bir yeri vardı.² Fadime-Müslüm tiyatrosu ise kesim içindeki varolduğu isnat edilen sapkınlıkları ve sapıklıkları teşhir etme gayreti ile senaryolaştırılmış gibi duruyordu ekranda. Bu psikolojik harpten sonra sakallılar sakalları kesmeye yada kısaltmaya, başörtülüler başörtüsüne farklı şekiller verme gayreti içerisine girdiler. 1980'li yıllarda İran devrimi ile Özal'ın liberal politikaları farklı bir sentez/melezleşmeyi meydana getirdi. Kesimin yaşadığı mağlubiyet ve ontolojik güvensizliğin sinyalleri 1990'lı yılların başında veriliyordu. Yine İslami düşünce ve teorisyenleri, kısmen toplum dindarlığı yaşamak için partiyi hem araçsal hem amaçsal olarak görüp İslam'ı siyasal bir harekete irtica etme hatasında bulundular. İslam'ın sosyal ve kültürel yanları tek boyuta yani siyasal boyuta indirgendi. Kültür, Sanat, Estetik, Edebiyat vb. kaygıları olan Müslüman bi-

reyden çok partinin veya içinde bulunduğu cemaatin sözcülüğünü yapmak için şartlanan, bunun için hikmete ihtiyaç duyan *aidyetçi* birey yetiştirildi. Bu durum Ahmet Çiğdem gibi sosyal bilimcilerin ifade ettiği üzere, İslami kesimin özgün bir birliğin elde etmesini engellemiştir.

Bazı aydınları tenzih edersek, çoğu aydın ve partinin siyasal kurmayları toplumu okuma-anılama, duygu dünyalarının ne olduğunu bilme kaygısı gütmедiler. İslamcılar kendilerini toplumun gerçek temsilcisi ve sağduyu sahibi olduklarını iddia ederek, toplumun ne istediğini bildiklerini, onu ayrıca dinlemelerine gerek olmadıklarını ima ederler.³ Bu durumda Gramscinin ifade ettiği organik Aydına te- kabul etmektedir. Mo-

dernleşmenin, Küreselleşmenin, Post modernleşmenin yıllarıyla zaman algısını paylaşan İslami görünürlükte göç olgusunun sorunları göt ardi ediliyordu. Özal politikalarıyla eğitim, kültür, siyaset, ekonomi, bürokraside görünürlük içerisinde bulunan mütedeyyin insanlar buradaki handikapların ve zaafiyetlerin ne olduğu konusunda ciddi manada terbiye edilmedi. MNP ve MSP'nin kurulmasına icazet veren M. Zahir Kotku'nun mütedeyyin insanlara para, kadın ve koltuk hırsı konusunda nasihatleri de dikkate alınmadı. Dini hayat ile seküler hayat kaynaşmaya başladı. Aslında bu kaynaşma 1980'li yıllarda gizli olarak bulunuyordu. Ama dergi, gazete ve TV gibi kurumlarda bu gö-

rünürlük tecessümleşme fırsatını 1990'lı yıllarda buldu. Bu bağlamda İsmail Kara İslamcılarının modernite ve kurumlarla eklemlenmesinin iki dayanağı olduğunu söylüyor. 1. Zaruret fikrinin günahı ortadan kaldırdığı düşüncesi, 2. Batıda bulunan her şeyin aslında İslam'da da bulunduğu kabulü... Bu iki oportünist ve apolojist kabul, seküler hayatla uzlaşmayı sağlıyordu.

İslami camia, 'müslümanlaştırdığı' bireysel yaşamlarını daraltmamak için seküler hayatı yavaş yavaş benimsemek durumundadır. Daha iyi eğitimin, daha müreffeh bir hayatın kişilerin dini anlayış ve patriliklerini nasıl dönüştüreceğini şimdiden tam olarak tahmin etmek zordur. "Haşema"larla başlayan modern yaşam tarzının İslamileştirilmesi uygulamaları giderek tesettür defileleri, tesettürlü

doktorlar, avukatlar, sporcular, sunucular, hostesler, şoförler ile hem yaygınlık hem de meşruiyet kazanmaktadır. Muhafazakar ailelere yönelik tatil köyleri, yeşil pop ve giyim kuşamdan ev mekanına kadar her alanda modernleşen bir dindarlık göçlenmektedir. Burada göçlenen süreç, bir yandan dindarlığı hayatın değişik alanlarında görünür hale sokarken, diğer yandan da dindarlığın geleneksel formlarını dönüştürmektedir.⁵ Modern hayatın nimetleri Müslümanları modern hayata eklemlenmeye icbar etmiştir. Çünkü Müslümanlar, artırdığı zenginliğini korumak için kapitalist değerlerle uzlaşmayı isteyecektir. Bu *marazi* durum da kapital değerlerin İslamcılarını tüketmesi duru-

munu ortaya çıkarmıştır. "Muhafazakar sermaye liberal hatta laissez-faireci liberal yaklaşımın sağladığı kazanımlarla palazlanırken hızla renginden arınmıştır.⁶

Dünyada küreselleşme tasavvuru ve yükselen, prim yapan bu değer İslami kesim üzerinde etkili olmuştur. Bu epistemolojik kırılma kesimin en önde gelenlerinin zihin dünyasındaki paradigmaları değiştiriyordu. Müslümanlar mevcut konjonktürel durumla uzlaşma tavrını ve söylemini kabullendikçe "dünya sistemi ile bağlarını kuvvetlendirdikçe dinlerinden sapmayı kabullenecekler."⁷ Aydın zihnindeki epistemolojik sarsınma camia içindeki mütebedeyin bireylerin ontolojik durumunu sallıyordu. Küreselliğin nimetlerinden söz eden E.Nazif Gürdoğan, Medine Vesikası'ndan Helsinki Yurttaşlar derneğine uzanan Aydın üyeliği ve zihniyet değişimi, dini televizyonlarda Ahu Tuğba ile röportaj yapan magazin programları, kozmetik ürünlerini bedeninde özentiyi ve titizlikle kullanan ve talkshowlara katılan varolabilme kaygısı taşıyan başörtülüler ve bu zihniyet değişimi, konjonktüre entegre olma kaygısını içinde barındırıyordu. Kadın-erkek ilişkisinden felsefe, sosyoloji, psikoloji ve Batılı bilimlere olan yaklaşımlara kadar uzanan genişçe modern değerleri paylaşarak önemli bir değişim yaşadılar. (Ö.Çaha) Evde oturup çeyiz hazırlayan kızları, bunlara zaman harcamak yerine kitap okumaya, sokağa çıkıp adalet ve hak talep etmeye ve eylem yapmaya çağıran eril ve kadın Aydınlar ne çeyiz hazırlayabilen ne okuyup Alime olabilen ne de haklarını alabilen bir Müslüman kadın inşa ettiler. İdeal Müslüman kadın tasavvurunu gerçekleştiremediler. Düccane Cündioğlu bu durumu kısaca şöyle itah ediyor: "Sokağa çıkarılan bu kızlara bazı Aydınlar "erkek gibi kızlar, helal olsun" deyip alkışladılar. Şimdi ise bu kızlar evlerine döndürülemiyor." Evinden/hareminden çıkarılan bu kızlar ben-merkezli, sürekli haksızlığa uğradığını düşünen ve hisseden, kimlik çatışması yaşayan, bunun sonucu boşluk yaşayan, evine dönecek kadar safiyetini koruyamayan bu birey evine dönecek karakterde değildir. Sennet'in deyimiyle karakter aşınmasıyla yüz yüze kalmışlardır. Ki bundan kimse kızların evde oturması gerektiğini söylediğim sonucunu çıkarsamaya çalışmasın, sadece bu bir tespit.

Aydındaki epistemolojik kırılma İlahiyat camiasında da görüldü. Ontolojik/varolma/ kaygısı taşıyan hocalar kendi din anlayışlarını duyurmak yada kendilerinin meşruiyetlerini ispatlamak için TV programlarına koşuşturdular. Bu sürecin en önemli imajı darbe kırılmasının şokundan en çok etkilenen, en çok yaşayan Zekeriya Beyaz oldu. Bazı İlahiyatçı hocalar kapitalizmin de tetiklemeyle oynanan tiyatrunun figüranları oldular. Spekülatif, reyting yapan programların oluşmasına katkıda bulundular. Namazların cem edilmesi, deve kuşunun kurban olup olmaması, Türkçe ibadet, kadınların Cuma namazı kılıp kulamayacağı, imam nikahı kırılmasının caizliği, tarikat ve tasavvufun bîdat olup olmaması bu programlarda mevzu edildi. 28 Şubat'tan sonra İslamcılarının bir kısmı İslamcılığı yada radikalliği -asında bunun adı samimiyet olabilirdi yada geçmiş asıl kültürü ve birikimi referans kabul etme durumu- bırakıp sosyal demokrat yada liberal demokrat oldular. Bunların en somut örneği Mehmet Metiner'dir. Bazıları da ılımlı konjonktürel bir dil kullanmayı tercih ettiler ve bu konuda titiz olmaya oldukça dikkat ettiler. Postmodern darbe sonrası oluşan epistemolojik kırılma, beraberinde ontolojik güvensizliği ve savrulmayı meydana getirmiştir. Ne yazık ki Müslümanlar olarak Müslüman görünürlüğümüzü minimum seviyeye indirip renk değiştirmeyi tercih ettik. Liberal söylemler ve çoğulculuk, uzlaşma, evrensel insan hakları gibi kavramlar kullanarak yeni bir dil geliştirdik. Bu değişim her alanda kendini hissettirdi. Üniversite okuduğum yıllarda okunan İslami içerikli yayınlar yerini popüler yayınlara terk etti. İslami içeriğe sahip olan yayınlar kitapçevlerinin en uca köşelerine itildi. Bunların yerini vitrinleri süsleyen popüler yayınlar aldı. Bu durumda zaten değişim beklentisi içerisinde olan ve mazeret arayan genç nesilleri popülist yaklaşım yaklaştırdı. Birbirleri ile konuşmanın haram olduğunu kabul eden bireyler fakülte koridorlarında el ele tutuşarak değişim içerisine girmenin görünürlüğünü teşhir ettiler. 2000 yılının Haziran ayında kendisiyle ilk defa tanıştığım Yusuf Kaplan taşra üniversitelerindeki İslami gençliğin süreçten etkilenip etkilenmediklerini sorduğunda "çarpıldılar" diye cevapladığımda şaşırılmış bir vaziyette, "onlara ne oluyor?" demekten kendini almıştı. Bu büyük kırılma tepedeki kırılma-

nın tabana yansımastıydı. Aslında ilk büyük kırılma Refah Partisi'nin kapatılma kararı karşısında AIHM'yi hakem olarak tayin etmek için yapılan başvuruydu. AIHM'yi tayin etme psikozu başörtüsü haklılığını savunmak için başvurularla devam etti. Basit, hamasi duygularla Müslümanlar kendilerini Batı uygarlığını benimseme paradoksuna itmiştir. Ama bu paradoks bir başörtüsü mağduru olan Leyla Şahin'in davasını kaybetmesiyle fark edildi.

28 Şubat'la beraber söylemlerin ve dilin değişmesi daha önce söylenilenlerin meşruiyetini kaybetmesine yol açmıştır. Bu bir anlamda Müslümanların daha önceki söylemlerini meşruiyet dışı kılmıştır. 28 Şubat bir anlamda turnusol kağıdı işlevi görmüştür bazıları için. Benim için 28 Şubat bir hakikat duvarı değildir. Sadece duvar olduğu zannedilen bir gölgedir. Tıpkı Platon'un Mağara duvarı gibi..

Sonuç

Müslümanlar olarak bazı aç/g/mazlarımız ve paradokslarımız var. Bu aç/g/mazları ve paradokslarımızı aç/g/mada kendimize yol haritası çizmemiz kolay olmayacaktır. Öncelikli sorun ve paradoks, kendisi modern bir şey olan İslamcılık, nasıl modernliğe karşı olarak anlaşılacaktır? Yada Modern İslamcılık sahil bir din midir, değil midir?⁸ Yada Ali Bulaç'ın iddia ettiği gibi İslamcıların projeleri kullanışsız ve modern dünyaya cevap veremeyecek bir halde midir? Bu deneysel olarak ispatlanmış mıdır? Önceden infak etmek için kolundaki bileziğe kadar feragat eden, bir TV açmak için bile bu bir dava deyip kollarından bileziklerini sıyrıp veren ve suistimale uğrayan inanmışlığını ve kesime- güvenirliliğini ve heyecanını yitiren müte-deyyin insanlara önceki heyecan nasıl verilecektir? Abduh ve Efgani'nin etkisiyle kırılan hikayeci dini tebliğ anlayışını terk eden kesimin, sır kapısı, kalp gözü veya benzeri programlara dini anlatma girişimi bir ırca etme durumu mudur? Yada toplumun ahlaksızlığını bu tür programlarla, geçiştirme anlayışımızdır? Yoksa kaş yapıyorum derken göz çıkarma mıdır? Güney Asya -özellikle Açe Müslümanları-, Irak, Çeçenistan, Filistin gibi İslam coğrafyasının insanlarına yardım etmede kayıtsız kalan müte-deyyin insanların bu hissiyatları-

nın bitişinin kaynakları nelerdir? Kızlarımızı ve erkeklerimizi tekrar evimize nasıl döndüreceğiz? Yada ileride dini söylemlerimize ve yazılan yazılara kısacası medeniyetimizin imkanlarına muhatap bulamadığımız zaman nasıl bir duygu içerisinde olacağız? Sosyal, kültürel vs. çok boyutu olan din anlayışını tek bir boyuta yani siyasallığa -tek bir partiye- angaje edenler bu aç/g/mazı nasıl aç/g/acaklar? Adalet ve Kalkınma Partisi ve zihniyet değişimi içerisinde olan Aydınlar İslamcılığın sosyo-kültürel bir hasadı mıdır? AKP 28 Şubat sürecinin bir devamı mıdır yoksa 28 Şubat'a verilen bir toplumsal cevap mıdır? AKP önüne aldığı bir kitleyi önüne mi dönüştürüyor yoksa postmodern -ötekine uzanan muğlak, parçalı- bir kitleye mi dönüştürüyor? Gelenek ve modernlik arasındaki denge hangisinin lehine bozulmaktadır? Bu sarkacın lehimize çevrilmesi için Müslüman Aydınların rolü ne olacak? Ömer Çelik'in dediği gibi Ortodokslaşarak donuk kalıp geleneğe mi dönmeliyiz yoksa onun Protestanlık olarak gördüğü moderniteye mi eklemlemeliyiz yada uzamalıyız?⁹ Burjuvalaşan Müslümanları kapitalizmin tuzaklarından nasıl kurtaracağız? yada bu insanlara "infak et" düsturunu nasıl anlatacağız? AKP İslamcılığın merkezden pay kapma enstrümanı mıdır? Bizim bir dönem söylediğimiz yada nostaljik olarak anımsadığımız alternatif bir hayata AB sayesinde ulaşabilir miyiz?

Bunlar daha önce kuyuya attığımızı fakat çıkarmaya yeltenmediğimiz taşlardır. Değiştim demekle, daha önceki söylemlerimi çöpe attım demekle olmaz? Hadi beyler taşları kuyudan çıkaralım. ■

Notları:

1. İslamcılık, İletişim yay; "28 Şubat ve İslamcılar", Menderes Duran, s. 640
2. A.g.e.; s. 641
3. A.g.e.; "Kemalist Cumhuriyetçilik ve İslamcı Kemalizm", s. 175
4. İsmail Kara, *İslam Düşüncesinde Paradigma Değişimi*, İletişim yay. s.236
5. İslamcılık; "Anadolu Sermayesi yada İslamcı Sermaye", Ömer Demir.
6. A.g.e.; "1990'larda Türkiye'de Radikal İslamcılık", Alev Erkilet, s. 692
7. İsmet Özel, *Sonunda Söylenen*, Çıdam yay., 1989
8. İslamcılık; "İslamcılık Ve Türkiye Üzerine Batı Notları", Ahmet Çığdem, shf. 35
9. Ömer Çelik, *Bilgi ve Hükmet*; "Aydınlık, Din, Gelenek ve Modernite", sayı: 1, 1993, s. 147